

fag dør ud, vil det blive mere og mere vanskeligt at få vore kirker med deres rige bestand af inventar og gravminder vedligeholdt. Sidstnævnte har i alt for høj grad været forsømt, og vi må håbe på en bedring på dette område. *Jeg skal derfor slutte denne yderst summariske oversigt med at lægge alle på sinde, som har ansvar for vore gamle kirkegårde, at søge de gravmæler, som har værdi som kultur- og kunstminder, bevaret og istandsat. Man bør ikke, fordi de er rejst af private og måske i forfængelighed, dømme dem til undergang. Nationalmuseet vil gerne hjælpe til med sin sagkundskab og sin sympati. Penge råder det desværre ikke over til dette formål.*

Erik Moltkes artikel: Gravmonumenter i Kulturhistorisk Leksikon for nordisk Middelalder Bd. V. 1960 giver en god oversigt over gravmælets historie i middelalderen med henvisninger til yderligere litteratur.

C. A. Jensen: Danske adelige Gravsten I (1951) og II (1953) bringer en fyldig oversigt over gravkunsten fra perioden 1520 og indtil midten af 60'erne.

Kirkegårdsmonumentets blomstringstid o. 1760—1820 er ikke behandlet i nogen samlet oversigt, men gennem biografierne i Weilbachs Kunstnerleksikon vil man kunne nå frem til de spredte, ofte værdifulde oplysninger om emnet.

„Vi troede i min barndom, når stormene hylede derovre i dalen ved Bryghusbugten, det var de døde, der påkaldte angakok'en,“ fortalte den ca. 70-årige enke, Marie Iversen, mig engang under mit sommerophold i Christianshåb. På en ekskursion travede jeg en søndag over

Grønlandske kirkegårde

Carl Østen

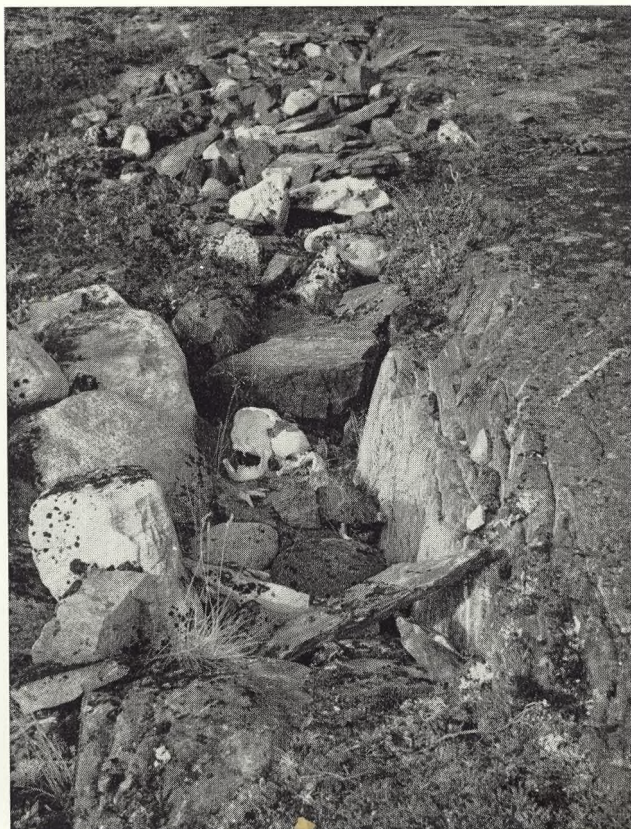

Fig. 30.

Begravelser på Grønland er fra gammel tid foregået i naturlige kløfter, der om sommeren bliver „gjort klar“ og efter begravelsen fyldt op med sten.

til nævnte dal, som ligger på sydsiden af Christianshåbfjorden, hvor det første Christianshåb anlagdes i 1734. Stedet indviedes ved en gudstjeneste af missionær Poul Egede den 25. juni samme år.

Midt i en storslået natur på et over dalen liggende ret fladt areal ligger koloniens ældste begravelsesplads med skøn vegetation omkring sig, navnlig af revling og kæruld. Men i hvilken tilstand! Gravfreden var skændet! De over træ-kisterne anbragte sten lå væltet til side, kisterne opbrudte, og knogle-rester spredte, heriblandt 3—4 kranier, som udtaget af kisterne. I et par af dem lå dog rygsøjlen næsten intakt. Lidt længere fra denne mellem store sten benyttede gravplads lå nogle andre begravelser i udkanten af en fjeld-skråning, hvis naturlige fordybninger med i det mindste én plan side afgav mulighed for gravsætning, som så blot skulle dækkes med løse sten. Også disse grave var opbrudte og viste kiste-stumper, knogler og kranier. Mit enkelte fund af rustne, klodset dannet søm beviser, at kisterne har været sammenspigrede. Jeg talte ikke gravstederne, men her er vel en snes stykker ialt.

En så ualmindelig begravelses-måde her i Grønland, altså ved brug af kiste, på denne op til ca. år 1792 benyttede begravelsesplads, må tydes derhen, at de døde er hjemmedanskere og måske har været mere samfunds-betydende personer. Et par af kranierne med stor hjerneskal og smalt underansigt tyder desuden ikke på eskimo-afstamning. Men hvem af navn vides ikke. Ligeledes: Hvem er skænderne, og hvornår har de ødelagt gravene? Ingen af stedets ældste grønlandere kunne give mig nogensomhelst oplysning herom. Om årsagen til deres gerning må også gisnes. For disse døde kan næppe have fået ting af værdi med sig i kisten. Hunde kan det ikke være, da disse ikke ville være stærke nok til at vælte så store sten tilside, ligesom de grønlandske hunde ikke strejfer alene om ude i fjeldet.

Fig. 31.

*Christianshåbs
næstældste kirkegård.*

Fig. 32.

*Christianshåbs
yngste kirkegård.*

Christianshåb har som andre byer deroppe mere end en kirkegård, de tilkomne anlagt på grund af by-områdets udvidelse eller af anden årsag. Der er nu 4. Den næstældste, altså den, som anlagdes efter ovennævnte ved Bryghusbugten, er fra 1792. Den ligger nærmere byen, i den mod øst langstrakte flade dal, som skråner mod fjordmundingen. Ca. 1760 flyttedes det første Christianshåb over til fjordens nordside. Man ville vanskeligt kunne finde denne kirkegård, hvis ikke et par forfaldne rækværk af træ hævede sig over det flade plateau. Men når man er kommet derhen, viser lave tueforhøjninger af sten og revling, at her findes ikke få begravelses-pladser. Hver af de indhegnede grave har en mindeplade, som næsten skjules af krybende pil. På den ene kan læses „Nis Lauritz Elberg. Død 23/9-1885“. Pladen, som er af hvidmarmor, er delvis revnet, vel ved stenkast. På den anden plade, som er af sort marmor, er inskriptionen: „Her hviler Kolonibestyrer Carl Bolbroe. 24/11-1833 — 28/10-1878. Venner satte ham dette minde“. Også Elberg havde været kolonibestyrer. Indtil 1920 skal her have været endnu flere gravminder. Christianshåb menes at være stedet for mange selvmord i tider tilbage 1757 skar en missionær på grund af melankoli sin hals over med barberkniv, 1799 begik en „månesyg“ kok selvmord og 1850 en mangeårig bestyrer ved at hænge sig. Førstnævnte person må altså være blevet begravet på ældste kirkegård, de to andre på næstældste. Her på denne hviler iøvrigt andre bestyrere end forannævnte, kateketer og købmænd med eventuelle hustruer.

Ca. 1890 indviedes en ny kirkegård, den tredje i rækken, den, som ligger NØ for kirken. Indenfor dens indhegning står stadig en mængde trækors og enkelte stakitindhegnede grave, de fleste med høj overdækning af jord og sten, hvilket viser, at jordsmonnet her heller ikke kan være ret dybt. Vel de fleste af gravene mangler efterladtes røgt og omsorg, ganske som man kan se det i moderlandet.

Fig. 33.
*Godthåbs
store kirkegård.*

Også denne kirkegård benyttes ikke mere til nye jordfæstelser. En fjerde er anlagt for få år siden i den dal, hvor næstældste ligger, men længere inde og for enden af en sø. Ved sit ret dybe gruslag afgiver denne kirkegård de hidtil bedste betingelser for sit øjemed, men selv her lægges nogle sten henover gravene, hver med sit trækors. Om somrene udgraves nogle grave med henblik på eventuelle dødsfald ved vintertide, hvor den grønlandske permo-frost da umuliggør spadestik i jordmonnet.

Medens disse nyeste begravelser smykkes af kunstige blomster, sådan som man kunne se det i moderlandet for et halvt hundrede år siden, breder pil, revling, kæruld og en floras mange andre arter sig om sommeren som et levende tæppe henover gravene.

Som det vil være læst i ovennævnte, er der stor forskel på strukturen af kirkegårdene i Danmark og i dets grønlandske amt. På sidstnævntes vokser ikke et eneste træ, ligesom yderst sjældent ses et mindesmærke af sten eller marmor. Står mærker på gravene, er de næsten alle af træ, om overhovedet noget er placeret. Er der en indhegning, er den af trådnæt og oftest forfalden. Om sommeren kunne grønlænderne, ud fra god vilje, nemt tage en mængde blomster i terrænet udenfor og plante dem på gravene, hvilket ville være meget let, da mange af arterne er tue-blomster (klippe-stenbræk, tornet stenbræk, fjeldpryd, tue limurt etc.). En præference i sammenligningen har dog de fleste grønlandske kirkegårde: fri beliggenhed med udsyn til landets smukke fjeld-natur, foruden at naturen lægger sit botaniske dække over selv forsømte grave — nyt liv over død! For vel blot ca. 100 år siden syedes endnu de af-døde indfødte grønlændere ind i skind og henlagdes i stensatte gravkamre eller fjeld-spalter og medgivet deres vigtigste ejendele.